

2023, Vol. 4(3), 689-696
© The Author(s) 2023
Article reuse guidelines:
<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>
DOI: 10.47613/reflektif.2023.132
Article type: Commentary Article

Received: 24.09.2023
Accepted: 04.10.2023
Published Online: 09.10.2023

Ekmel Ertan*, Alp Esin**

(Ortadan) Başlamak ya da (Hiç) Başlamamak?***

Artıstanbul Feshane’de izleyiciyle buluşan, 19 küratörle 300 sanatçının 400’den fazla eserini bir araya getiren *Ortadan Başlamak* sergisi açılışından bu yana protestolarla karşı karşıya. Tartışmalar üzerinden Ekmel Ertan ve Alp Esin sergiyi konuştu.

Alp Esin: İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin (İBB) 22 Haziran’da Eyüpsultan ilçesindeki Artıstanbul Feshane’de açtığı *Ortadan Başlamak* sergisi içeriği dışında bir ilgi ile karşı karşıya. Açılışından itibaren sergiye karşı yapılan protestoların¹ kültürel kutuplaşma ile başlayan ve siyasetin sınıfsallık örüntüsünü maskeleyen tezahürü üzerine birçok şey söylenebilir. Serginin açılışı ile birlikte başladığımız sohbeti serginin izleri üzerinden konuşmaya devam ediyoruz; biz konuşurken zaman ilerledi konuşurken açılan ve genişleyeni kayıt altına almaya çalıştık.

Ekmel Ertan: Artıstanbul Feshane’de açılan *Ortadan Başlamak* sergisi aslında uzun bir süredir var olan ihtiyaçlara sınırlı ama anlamlı bir çözüm önerisi getiriyor. 19 Küratör ve 300’den fazla sanatçının işlerinin sergilendiği hem zamansal kapsamı hem teknikler, üsluplar, temalar bakımından kapsayıcılığı ve zenginliği ile “ortadan başlayan” bu sergi beklenen başlangıca göz kırpmıyor. Ortadan başlarken, her başlangıcın her zaman ancak tam da ortadan olacağını, ortanın her zaman iyi bir yer ve zaman olduğunu ima ediyor. Bekleyecek bir şey yok, sadece başlayalım diyor. Öte yandan her başlangıç aslında bir devamdır, bu anlamıyla hep “ortadan”dır. Ortadan başlamak sergisi işte bu cesarete gösterilen tepkiyle karşılaştı. Ne yazık ki ülkenin kültürel iklimine eklemlenen bir turnusol kağıdı olarak pek de iyiye yorumlamayacak semptomları ortaya çıkardı.

AE: Önce *Ortadan Başlamak* ismi üzerine söylenebilecekleri bir gözden geçirerek başlamak lazım. “Ortadan başlamak” günümüz sanat alanı için söylendiğinde nihaî bir başlangıcı kapsamama ve tabii bir son tarif etmeme gayreti anlamına geliyor, bir çokluk arzusu ve birlik-

* ecertan@forumist.com

** alpesin01@gmail.com.

*** Bu söyleşi ArtUnlimited websitesinde 23 Ağustos 2023 tarihinde ilk yayınlandı. Ekmel Ertan ve Alp Esin Reflektif’in Ekim 2023 sayısı için söyleşiyi güncelleyerek yayına hazırladılar. ArtUnlimited’de yayınlanan söyleşi için bkz. <https://www.unlimitedrag.com/post/ortadan-baslamak-ya-da-hic-baslamamak>

telik önerisi. Bu haliyle sergi bize çok bereketli bir alan açıyor ve ortadan başlayarak her yönde ilerleyebileceğimiz, sergi üzerine farklı eleştirel pozisyonlar alabileceğimiz ve gelecekte karşılaşacağımız sergiler için çok üretken tartışmaları yürütebileceğimiz bir alana dönüşüyor. Ama ortaya çıkan “protestolar” bu süreci durdurdu. Girişte bahsettiğin “kültürel kutuplaşma” söylemi alanı işgal etti. Yapılan bütün haberlerin sergiyle ilintisinin sadece protestolar olması, protestoları aşip sergiye dair bir konuşmaya dönüşmemesi bunun işareti. Sergi üzerine konuşma olanağımızı bu kutuplaşmayı kabul ederek yitiriyor olabiliriz benim itirazım bu noktada. Yani bunu açmaya çalışırsak, her bir küratörün kendi payına düşen alan ile ilgili tercihlerini nasıl oluşturdukları. Bunu konuşmak harika olurdu diğeri ise sergi alanında ortaya çıkan sanatçı karşılaşmaları mesela “Mehmet Güleriyüz’e ayrılan bölümü gezip arkanızı döndüğünüzde Halil Altındere’nin işleriyle karşılaşmak bu işleri okumamızda neleri değiştiriyor ya da değiştiriyor mu?” sorusu gibi. Bu olanak yitirilmedi tabi ama görüşü kapatan perdeyi kaldırmak, serginin kendisini daha çok ortaya koymak gerek.

EE: Evet, sergi verimli tartışmalar için iyi bir zemin oluşturuyorken maalesef bu inceliğe yine zaman bulamadan bir tür birlik olma, savunma refleksi hakim oldu. Haklısın protestolar birçok açıdan, bugüne kadar yan yana gelmemiş bir çok işin, sanatçının, grubun ve dönemin sanat ve sanat ortamı üzerine olanaklı kıldığı tartışmaları bastırdı. Benim sorum o konuşma imkânını yeniden aralamak için şimdi bu sergi etrafındaki protestoları, protestoların niyetini aşan bir faydacılıkla okuyabilir miyiz? Bu tartışmalardan bir fayda çıkarabilir miyiz? Bence meseleye üç soru ile bakılabilir. Birincisi *Ortadan Başlamak* sergisi bize ne diyor, ne öneriyor? Bu sergi ülkenin kültür sanat ortamında bir çok bakımdan pek alışık olmadığımız özelliklere sahip. Öncelikle serginin kültür sanat ortamına dair söylemine bakmak, ardından da sanatsal içeriğine yönelip bir “sanat” tartışması odağında konuşmak lazım, yani senin bahsettiğin kaçırılan şans. Ama bunu bu konuşma kapsamında yapmaya çalışmayacağız. İkincisi, bu sergiye gösterilen tepkiyi analiz etmek gerekiyor. Bu tepki de bize Türkiye’nin kültür sanat ortamı hakkında ne söylüyor? Üçüncüsü “protesto”lara verilen cevaplara, protestonun nasıl alımlandığına ve tüm kültür sanat aktörlerini nasıl –yeniden– konumlandığına bakmak gerekiyor. Bu yazı bu üç perspektiften olup bite-meye-mleri ele alıyor.

Ortadan Başlamak ne diyor? Feshane’nin İBB tarafından bir kültür sanat merkezi olarak kamusal alana katılması, kamusal alanın genişletilmesi, kültür sanat çerçevesi içinde ifade özgürlüğüne alan açılması anlamına geliyor. Uzun zamandır özellikle politik olarak kısıtlanan ifade özgürlüğü sadece kültür sanat alanında bir aralık bulabiliyordu. Bu aralık iktidarın dahil olmadığı, paydaş bulamadığı bir aralıktı. İktidarın bu alanı kendi müdahaleleri ile dönüştürme çabası, Yeditepe Bienali, Beyoğlu ile başlayan Kültür Sanat Yolu gibi girişimler pek bir etki yaratamadı. İktidara kültür sanat alanında bir varlık kazandırmadı. İktidar aktörü olmadığı bu –kısmen sivil toplumun ve esasen sermaye kurumlarının etkin olduğu– alanı siyasi ve ekonomik baskılarla kontrol altında tutuyor, tehdit oluşturmasını engelliyordu. Zira sivil

toplum Osman Kavala ve Gezi davasının yarattığı atmosfer, tekil sansür ve engellemelerle politik olarak ve kamu kaynaklarından yoksun bırakılarak ekonomik yönden zaten etkisiz hale getirilmişti. Sermayenin kültür sanat alanındaki varlığı ise zaten kontrollü bir alandı ve aslında kültür sanata erişim talep edebilecek eğitime ve ekonomik varlığa sahip kesime hizmet ediyor. Öte yandan da kültür sanat ekonomisinin sınırlı ve güvencesiz de olsa dönmesini sağlıyordu.

Tam da bu noktada kamunun önemli ve etkin bir ayağı olarak yerel yönetimlerin ve özellikle İBB'nin bu alana girmesi bir tehdit yaratıyordu. İBB bir yandan sanatı alışlagelen mekânsal sınırların dışına çıkarıyor böylelikle farklı kesimlerin kültür sanata erişimini sağlamaya çalışıyor, öte yandan da bunu bildik aktörlerin yanaşmadığı yöntemlerle yapıyordu.

AE: Sergi küratöryel yapısı bize bir şeyler söylüyor, 19 farklı küratör olması serginin karar alma mekanizması ile ilgili önemli bir işaret, dikey değil dağıtık. Merkeze çeken değil yatay bir örüntü var. Sadece küratörlerle değil bazı kolektiflerin de sergiye eklenmesi bu yatay yapıya bir başka işaret. Ve siyasal bir tercih. Tabi Karşı Sanat ekibinin sürecin başlatıcısı olarak anmak gerek serginin hiyerarşik olmayan yapısını ortaya çıkaran düşünce onlara ait.

Bu siyasal tercihin en ilginç sonucu serginin bir festival, bir şenlik alanına dönüşmüş olması. Düşünün 19 küratör 300 sanatçı tek bir sergide buluşuyor ve bu bir fuar değil ya da ticari bir etkinlik değil. Bu birleşme hali kendiliğinden bir festival alanı ifadesi veriyor ve haliyle günümüzün sıkışık toplumsal hayatında iktidarın düşüncesinin karşısında bir pozisyon üretiyor. Serginin içeriğinden bağımsız olarak siyasallaşması, serginin kendisinin sembolleşmesi tam bu noktada ortaya çıkıyor. Sivil alanın bu şekilde tezahürü daha önce gezi parkı olayları sonrasında karşılaştığımız ruhu çağırıyor. İktidar bileşenlerinin hızla tepki vermesi de burdan geliyor. Tepki verdikleri hangi muhalif alanlar bunu biliyoruz.

EE: Evet, *Ortadan Başlamak* sergisinin kurgulanması farklıydı, küratöryal yetki bağımsız bir sanat kurumuna verilmiş ve onlar (Karşı Sanat) bu yetkiyi yatay bir düzlemde dağıtarak kullanmayı tercih etmişti. *Ortadan Başlamak* 19 küratörün, davet edilen sanatçıların ve kurumların tercihiyle geniş bir zaman aralığına yayılan, farklı estetik anlayışları, teknikleri ve mecraları bir araya getirmiş, modernden çağdaşa Türkiye sanatından geniş bir kesit sunan ve üstelik ticarî olmayan bir sergi olarak tasarlanmış ve gerçekleştirilmişti. Feshaneyi -kütüphanesi, çocuk alanları ve etkinlikleri, söyleşileri ve atölyeleri ile özgür ve çağdaş bir sanat ortamına dönüştürmüştü. Bu ölçekte alışılmışın dışındaki bu yapı katılımcıların da etkinliği sahiplenmesini sağlamış ve alt başlığındaki gibi bir “umut buluşması”na dönüştürmüştü. Bu iktidar açısından, kamu eliyle gerçekleştirilmesi sayesinde kültür ve sanata erişimin artması, dolayısı ile farklı kesimleri alana çekmesi ve muhtemel yeni talepler yaratması, –zaten sürekli bir tehdit oluşturan– kültür sanat ortamının kontrolden çıkması, alanın –ters yönde süregiden onca uğraşa (politikaya) rağmen– “legalleşmesi”, toplumsal katılımın önünü açması gibi tehditler yaratıyordu.

Bütün bu tehditler –iktidar açısından– öncelikle iktidarın ideolojik olarak kontrol altında tuttuğu kesimin “bu oyuna” gelmesini engellemek için harekete geçmeyi gerektirdi. Bunu daha önce de örneklerini gördüğümüz popülist bir “protesto” ile gerçekleştirmek yoluna gittiler. Zira kültür sanat alanına yapılan her müdahalenin iktidar açısından hâlâ açıklanması, haklı gösterilmesi gerekiyor. Bu da esasen bir arada yaşama sözleşmelerinin sürekli ve açık tartışmalarla inşa edilebilmesi için kültür sanat alanının bütün baskılara rağmen ne kadar güçlü bir karşılaşma alanı olduğunu gösteriyor.

Sonunda birilerinin birilerine “ayar verilmesi” gerektiğine karar verdi; medyayı harekete geçirerek ve bir grup yandaşı toplayarak sergiyi “protesto” ettiler. Protestonun aktörleri, gerçekleştirilme ve medyaya servis edilme biçimi, iktidarın işi nasıl ihale ettiğini, “sivil topluma” delege ederek sansürü toplumsallaştırma çabasının nasıl örgütlendiğini gösteriyor. Bu protestolar sadece karşı tarafa bir şey söylemeye çalışmıyor, aslında kendi kitlelerini sürekli olarak bir takım karşıtlık varsayımları üzerinden yaratmaya ve bir arada tutmaya çalışıyor. Yani bu protestoların tek hedef kitlesi kültür sanat çevresi değil.

Burada ikinci alt başlığımıza geçerek, bu protestonun yöntemi, üslubu ve anlamını konuşabiliriz. “Biz Müslüman Türk milleti olarak (...)” diye başlayan bir söylemle mütebedeyin kesim üzerinde bir ipotek kurmayı hedefleyen bu söylem hiç birimize yabancı değil, daha önce de çok defa karşılaştık. Hem müslümanlar hem Türk milleti adına konuşan hem “Türk Milleti”ni müslüman bir tekillik olarak formüle eden, tüm ulusu kapsayan bir “biz” adına konuşma yetkisini kendinde bulan bu dil kimin dili?

Bu dili ve protestoları, pek de uzak olmayan bir tarihte gerçekleşecek olan yerel seçimleri hedefleyen bir politik tasarruf olarak algılamak (iktidarın İstanbul’u kazanmak zorunda olduğunu biliyor olsak da) dolayısı ile seçim politikası olarak görmek bana indirgemeci bir yaklaşım gibi geliyor. Elbet gündelik siyaset tartışması içerisinde böyle okunabilir. Ama burada değinmeye çalıştığım bunun nasıl bir gündelik siyasi eylem olmadığı. İktidar açısından asıl tehdit ve telaşa düşüren unsur neoliberal politikalar ve politik baskılarla kontrol altında tutulan kültür sanat ortamının kamu eliyle –ve güvencesiyle– özgürleştirilmesinde ve toplumsal zeminini genişletme ihtimalinde yatıyor.

Bu protestoların bir başka okuması da bize aslında –üzülerek, pek iyi bildiğimiz– sanat kültür sahnesinin bu protestoların kendine taraf saydığı ve hitap etmeye çalıştığı kesimlere ulaşamadığını tekrar gösteriyor; ki protestolar da kaynağını bu zaaftan alıyor. Buradan bir kültürel çatışma senaryosu çıkarabilmek için kültür sanat sahnesinin sınıfsal zeminine bakmak pek de zor değil. Devlet elini kültür sanat alanından çekip alanı sermayeye açtıkça ve sermaye neoliberal politikalara teslim oldukça kültür sanat bir meta haline geldi. Kültür sanat “işini” alan sermaye kurumları kendilerince tarifledikleri bir üst orta sınıfa ulaşmak dışında bir çaba harcamadılar. Ulaşmaya çalışmadıkları kesimin yaşadığı renkli kent dokusunu sergilerinin dekoru olarak kullanmaktan imtina etmediler ama eğitim programlarından kolaylıkla vazgeçtiler, katılımcı iş birliklerine yanaşmadılar. Bir “meta” olarak kültür sanat elbette potansiyel alıcısına ulaşmayı hedefledi, öyle de oldu.

Ortadan Başlamak tam da adıyla ima ettiği gibi ortadan başlayarak bir şeyleri değiştirmeye adaydı ki dikkatleri dağıtıveren protestolarla karşılaştı. Üstelik bir seçim “yenilgisi” (e kültür sanat kesimi böyle düşünüyor, değil mi?) ardından *Ortadan Başlamak* bir *Umut Buluşması* alt başlığı ile kamu eliyle ve merkezin dışında, “dışlananın yakınında” bir kamu mekânında kültür sanat alanına dair yeni öneriler getiriyordu. Tehdit “bildiğimiz” kültür sanat alanında bir dönüşüm ihtimali idi.

AE: “Muhafazakâr” kanattan olduğunu söyleyerek sergiyi protestoya gelenlerin sergi içeriğinden habersizliklerine vurgu yapmak bu anlamda boşa düşüyor. Kültürel kamplaşma tespiti yetersiz kalıyor. Protesto ettikleri kendi siyasal duruşlarına ters bir siyasal ifade ve bunun farkındalar. Sivil alanda ortaya çıkacak her türlü dayanışma ifadesi bu siyasetin temel sorunu ve kendiliğinden düşmanı. Bunu anlayacak kadar konuya hakimler, kalan kısmı ile ilgilenmiyorlar zaten. Bunun görsel ifadesi ne olurdu diye düşünürken bir süredir etrafında döndüğüm Aziz Antoni’nin baştan çıkarılması tablosu bir kere daha bu yüzden aklıma geldi. Yani sorun eski ve siyasal. İktidarın hayatın bütün alanlarını kontrol etme arzusu sanat alanında bazı içi boş girişimlerle görünür olmuştu. İstanbul Bienali’ne benzetilmeye çalışılan bienal, iktidar düşüncesinin müteahhit bilincini ortaya saçan çeşitli kültür yolları bu girişimin tezahürleri. Kendi belirledikleri alanın dışında kalan hayat ve özgürlük ifadelerini zındık ilan etme girişimlerini kültürel farklar kategorisine sokmadan siyasetin alanında okumak bu yüzden çok önemli. Aziz Antoni’nin baştan çıkarılması² temasının basit ikonalarından, çok şatafatlı resimlere kadar defalarca işlenmiş olması da buradan geliyor. İktidarın arzusu kontrol edilemez olanı kontrol etmek olunca onların beyanına göre elde baştan çıkarılma meselesi dışında bir şey kalmıyor her durumda baştan çıkıyorlar. Bu bazen gökkuşağı bayrak ya da açılıştan hemen sonra saldırıya uğrayan keçi heykeli olabiliyor. Orada arzunun şiddeti ile baştan çıkaran ele geçirilemeyen hayat ve özgürlük alanları oluyor.

EE: Öncelikle Feshane’nin Kültür Sanat Merkezi olarak kamusallaştırılmasını her ne kadar “diğer” siyasi aktörün eylemi olsa da gündelik siyasete indirgememek, *Ortadan Başlamak* sergisinin yapısı ve kurgusu itibari ile olabildiği kadarıyla ülkedeki demokrasi geleneğinin süreği olduğunu görmek gerekiyor. Dolayısı ile söz konusunun protestoları baskıcı siyasi eylemler olarak, demokrasinin yapı taşı olan kültür-sanat ortamına ve toplumun kültür-sanata erişimine yönelik bir saldırı olarak okuyarak tüm birey ve kurumların tam da bu demokrasi geleneğine dair sorumluluk almasını gerektiriyor. Sermayenin kültür sanat alanında doğrudan veya dolaylı olarak faaliyet gösteren kurumlarının da kültür sanat sektöründeki ticari yapıların da olup biteni normalleştiren bir sessizliğe bürünmek yerine, –varsa– kırmızı çizgilerini temel değerlere ve evrensel demokratik ilkelere göre yeniden çizip, toplumun demokratikleşmesine, kültür ve sanata erişimine yönelik saldırılara yüksek sesle tepki vermeleri gerekmiyor mu? Aksi takdirde bu sessizlik ve tepkisizlik “Biz müslüman Türk milleti” adına yapılan bu tür saldırıları

ve arkasındaki nefret söylemini normalleştiriyor. Türkiye toplumunun büyük çoğunluğunun katılmayacağı bu fikirlerin ideolojik bir söylemle paketlenmesine izin veriyor, tartışılmasını, konuşulmasını engelliyor. Bu konularda tartışabilmenin, konuşmayı yaygınlaştırabilmenin en güçlü yolu bu tür protestolarla yükseltile “söylem”in tek ve kabul edilmiş olmadığını cevap vererek göstermek. Bu protestoları küçük bir grubun –bir zamanlar “münferit” diye bir laf vardı, burada kullanayım– münferit bir eylemi olarak görmek, muhatap olmamak, sessiz kalıp geçiştirmek, toplumun hangi araçlarla şekillendirildiğini görmezden gelmek olmuyor mu? Biz nasıl bu kadar muhafazakâr bir toplum olduk? Ya da olduk mu gerçekten, yoksa siyaseten öyle mi görünüyoruz?

AE: Sergi etrafında birleşmek, gerçekten birleşmek, serginin ortaya çıkardığı deneyimi daha çok konuşmak gerekiyor.. Serginin ulaşabildiği mecralarda, özellikle kültür alanındaki mecralarda protestoyu konuşmaya devam etmek karşı tarafın sözünü büyütme dışında bir işe yaramıyor, buna gerçekten ihtiyacımız var mı? Bu noktada Feyyaz Yaman’ın evrensel gazetesine verdiği röportajdaki görüşlerine katılmadığım sonucu çıkmasın, ben işin siyasal tarafına dikkat çekmek istedim ve dayanışmanın büyütülmesi gerçekten çok önemli. Peki ama nasıl dayanışma? Boşlukları daha çok doldurarak başlayabiliriz, serginin hak ettiği eleştirileri yazarak, sergiye dair işgal altına alınan alanları daha çok, daha büyük konuşabiliriz. Hayat içerisinde serginin kapsamını daha genişletecek her şey bu dayanışmanın bir parçası olabilir.

EE: Tam da bu yüzden bu protestoları duymazdan gelmek, önemsememek ve sessiz kalmak protestolarla ortaya çıkan politikaların “işlemesine” sebep oluyor. Bu politikaların işlemesi, yandaş kesimin dışında daha geniş “mütedeyyin” kesimin zaten yönetilmekte olan algısının bir kez daha “ezberleri” doğrultusunda inşa edilmesini sağlıyor. Olup bitenin veya kültür sanat ortamının gerçekten “Biz Müslüman Türk milleti”nin dışındaki kendini bilmez üç-beş kişinin densizlikleri olduğu, oysa “biz”le tarif edilen toplumun “değerleriyle monolitik bir bütün olduğu fikrinin yaygınlık kazanmasına yarıyor. Bu bağlamda da tümel olarak kültür-sanat alanının –ya da bizim kültür-sanat dediğimiz “şey”in– değersizleştirilmesi ve toplumsallaşmasının engellenmesi anlamına geliyor. Sessiz kalmamak illa ki basın açıklaması yapmak değil belki, ama kültür ve sanat alanına kitlelerin erişimini arttırmaya, baskıcı ve üstenci olmadan tartışmaya açmaya ve ifade özgürlüğünü zeminini genişletmeye taraf olduğunu göstermek gerekmiyor mu? Bu taraflılığı var saymak yetmiyor, çünkü bunu varsayan yine kültür sanat alanının aktörleri olan bizleriz. Ulaşılamayan o kesimler tartışmanın taraflarını bilsin, tartışma çabasını görebilsin, meseleler her seviyede konuşulsun. Kurumlar ancak bu açık taraflılıkla kendi kültür politikalarını tam da protestocuların adına konuştuğu kitleye erişebilecek şekilde yeniden gözden geçirmek zorunda kalabilirler, ve mesela kalkıp Feshane’de ortadan başlayan tartışmanın parçası olabilirler... Biz –bu başka “biz”–, kültür-sanat aktörleri ve bir kesim ta-

kipçisi bu tartışmaya katılmama lüksünü kullanabilir, kendi konfor alanımızda “eylenmeye” devam edebiliriz. Ne ki, bizim konfor alanımız iktidarın da konfor alanı. Bu örtüşmeyi artık görmek lazım! Türkiye’de kaç tane kültür sanat kurumu ülkenin gerçeklerine bakıp, kültür sanat alanını toplumun demokratikleşmesinin etkin bir “aracı” olarak görüyor? Bu araçla kimlere nasıl ulaşması gerektiğine dair araştırma yapıyor? Kurum olarak kendini tanıtmak, kendi “kitlesine” erişmek dışında neyi dert ediyor? Eninde sonunda –çoğu özel olan– kültür sanat kurumları toplumun çok küçük bir yüzdesini hedeflemiyorlar mı? Demokratik bir birlikte yaşam alanı kurmak kültür sanat alanının –dolayısı ile kurumlarının, aktörlerinin– temel varoluş nedeni değilse nedir? Alabilene, istediği kadar bilgi, “mal”, prestij vs. sağlayan bir serbest pazar oluşturmak mı?

AE: Bir küçük ekleme, sanat alanının bant genişliği diyebileceğim alanın iyice boğulmuş olması bu serginin alımlanmasını değiştirdi. Galeri ve fuar çıkmazında sanatçıların izleyiciye ulaşma olanağı neredeyse hiç yok. İBB Kültür’ün birbiri ardına açtığı ve kamusal alanda görünürlüğü giderek artan mekânların sonuncusu ve en büyüğü Feshane oldu. Bu ister istemez kültür yolu gibi girişimleri gölgede bıraktı. Böyle bir kesişme gerçekleşti, alanın siyasallaşması derken kastettiğim bu. Sanat alanının genişliğinin boğulması siyasal bir tercih bunun karşısında genişleme olanağı öneren girişimlerin boğulmaya çalışılması devamı sadece. Serginin kurgusu ve büyüklüğü karşı bir siyasi duruş için işaretleri doğrudan ortaya koyması kendini muhafazakâr olarak tanımlayan bu kesimleri harekete geçirmeye yetti.

EE: Yer yer spekülative yaklaşım ve üslupla aslında başka şeylere bakmak başka şeyleri konuşmak, paradigmayı değiştirmek gerektiğine inandığımı anlatmaya çalışıyorum. *Ortadan Başlamak* aslında kimi özellikleri ile öyle bir adım, kimi özellikleri ile de tartışılmaya açık ki bu açıklık zaten kurgulayanların da ifade ettiği ve ördükleri bir şey. Son olarak bu protestolar aslında protestocuların korumaya çalıştığı kesimlerin kültür sanata olan ilgisini arttırıyor ve hatta kurumların kültür politikalarıyla başaramadığı şeyi başarıyor diyeyim.

NOT: Serginin ve Art Feshane’nin kendine ait bir *web* sitesi olmaması sergi sürecinin depreme, seçimlere denk gelen havaleli sürecinden kaynaklanmış olabilir ama bu sergi daha fazlasını kesinlikle hak ediyor. İBB Kültür’ün *web* sayfasında katılımcı listesinin olmaması da büyük bir eksiklik, bu eksikliği Ezgi Bakçay görmüş ve E-Skop’taki yazısının altına eklemiştir.

- 1 Ortadan Başlamak Sergisi Art İstanbul Feshanede açıldıktan kısa bir süre sonra bir grup tarafından protesto edildi. Kimi medya organlarının da desteklediği bu protestolar [sondakika.com](https://www.sondakika.com/haber/haber-feshane-onunde-ibb-sergisine-protesto-16121714/) sitesinde “İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin Artİstanbul Feshane’de açtığı ‘Ortadan Başlamak’ isimli sergi, milli ve manevi değerlere aykırı olduğu gerekçesi ile bazı STK üyelerince protesto edildi. Eyüpsultan’da bulunan feshane önünde bir araya gelen STK temsilcileri, Fikirde Birlik ve Mücadele Platformu önderliğinde basın açıklaması gerçekleştirdi. Protesto edilen sergide İslam’a hakaret içeren dövizler, dansöz boyatılan tablolar, LGBT propagandası yapan tablolar ve Gezi kalkışmasını öven tablolar bulunmaktadır. Protestocular, serginin Eyüpsultan’da kaldırılmasını talep etmektedir.” Şeklinde yer aldı. İlgili haberler takip eden linklerde bulunabilir. <https://www.sondakika.com/haber/haber-feshane-onunde-ibb-sergisine-protesto-16121714/>
<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/ibbnin-feshanede-actigi-sergi-protesto-edildi-778030.html>
<https://t24.com.tr/haber/ibb-nin-feshane-de-actigi-sergiyi-protesto-eden-ozlem-dogan-istanbul-valisi-gul-ile-makamin-da-bir-araya-geldi,1129513>
<https://www.dha.com.tr/gundem/feshanedeki-sergiye-protesto-2273467>
- 2 Aziz Antoni’nin hikayesi için buraya bakabilir: <https://www.britannica.com/biography/Saint-Anthony-of-Egypt>

Kaynakça

- UPSD basın açıklaması. <https://bizimtv.com.tr/guncel/upsd-feshanede-yasanan-olumsuzluklar-hakkinda-aciklama-yapti-turk-sanat-ortami-bu-93369h>
- AICA basın açıklaması. <http://aicaturkey.org/haberler/aica-turkiye-uluslararası-sanat-elistirmenleri-derneği-türkiye-subesi-artistanbul-feshaneanddeki-sergilerle-ilgili-basin-aciklamasi/3444>
- PEN Türkiye’nin açıklaması. <https://www.politikyol.com/pen-turkiyeden-feshanede-yasanan-olaylara-tepki/>
- Feyyaz Yaman’ın Evrenseldeki röportajı. <https://www.evrensel.net/haber/494386/kulturel-ayrıştırma-adaletsizligin-her-cesidini-kamufle-ediyor>
- E-Skop, Ezgi Bakçay’ın yazısı. <https://www.e-skop.com/skopbulten/umut-inat-itikat-ortadan-baslamak-feshane-umut-bulusmasi/6607>
- Ezgi Bakçay ve Feyyaz Yaman’la Özlem Altunok’un yaptığı söyleşi, Argonotlar. <https://argonotlar.com/catismali-ama-yan-yana-bir-kamusallik/>
- İBB - Kültür, *web* mekânında konuyu böyle görmüş: <https://kultur.istanbul/etkinlik/ortadan-baslamak/>